

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl: 17 Sayı: 47 Ağustos 2024

Yayın Geliş Tarihi: 31.05.2024 Yayına Kabul Tarihi: 09.08.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1493841>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article

Atf/Citation: Yıldırım, İ. (2024). Kent Nüfusunun Eğitim Göstergeleri Aracılığıyla İllerde Yaşam Endeksinin Yorumlanması Afyonkarahisar Örneği. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 575-609.

KIR-KENT NÜFUSUNUN EĞİTİM GÖSTERGELERİ ARACILIĞIYLA İLLERDE YAŞAM ENDEKSİNİN YORUMLANMASI:

AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ*

İlteriş YILDIRIM**

Öz

Çağdaş toplumların önemli gündemlerinden biri toplumsal kalkınmadır. Toplumsal kalkınma çok boyutlu bir hedef olarak ekonomi, kültür, eğitim vb. birçok alandaki gelişmeleri kapsamaktadır. Türkiye’de ilk defa 2015 yılında TÜİK tarafından oluşturulan, illerde yaşam endeksi verilerinde, illerin belirli birtakım kriterlere göre sıralandığı bilinmektedir. Bunun dışında başta eğitim olmak üzere belirli birtakım alanlarda, örneğin sınav sonuçlarına göre, benzer sıralamaların yapıldığına da şahit olunmaktadır. Bu tür sıralandırmalar ya da derecelendirmelerden hareketle her bir il için birtakım değerlendirmelerin de yapılmakta olduğu hatta bu değerlendirmelerin yerel veya ulusal medya organlarına yansdığı görülmektedir. Bu çerçevede bazı illerin üst sıralarda yer alması bazılarının da alt sıralarda yer alması nedeniyle başarı ve başarısızlık tespitlerinin yapıldığına da gözlemek mümkündür. Çalışma yöntem olarak, TÜİK’in verilerine dayalı istatistik analizine ve konuyu kırsal kalkınma sorunuyla ilişkilendiren niteliksel değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu çalışmada özellikle eğitim endeksi başta olmak üzere çeşitli kriterlere göre

*Bu çalışma, III. INES Education and Social Science Congress’inde (ESS - 2018) (28 Nisan-1 Mayıs 2018 Alanya-Antalya) sözlü olarak sunulmuş olan “Toplumsal Kalkınma Göstergesi Olarak İllerde Yaşam Endeksinin Yorumlanmasında Köy-Kent Nüfus Oranının Önemi: Eğitim Endeksi Örneği” adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, iyildirim@aku.edu.tr, Afyonkarahisar/Türkiye

oluşturulan endekslerin değerlendirilmesinde illerin kırsal ve kent nüfus oranlarının dikkate alınmasının gerekliliği vurgulanmakta, özellikle Afyonkarahisar İl'inin çevresine göre nispi olarak yüksek olan kırsal nüfus oranının il düzeyinde sıralamalara negatif yönlü yansıdığı üzerinde durulmakta ve sonuç olarak Türkiye'de benzer durumlar açısından kırsal kalkınmanın önemine vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İllerde Yaşam Endeksi, Eğitim Endeksi, Kırsal-Kent Nüfus Oranı, Afyonkarahisar, Kırsal Kalkınma.

INTERPRETATION OF LIFE INDEX IN PROVINCES THROUGH EDUCATION INDICATORS OF RURAL-URBAN POPULATION: AFYONKARAHİSAR EXAMPLE

Abstract

One of the important agendas of contemporary societies is social development. Social development as a multidimensional goal includes economy, culture, education, etc. It covers developments in many fields. It is known that in the provincial life index data created by TÜİK for the first time in Turkey in 2015, the provinces are ranked according to certain criteria. Based on such rankings or ratings, it is seen that some evaluations are made for each province and these evaluations are even reflected in local or national media organs. In this context, it is possible to observe that success and failure determinations are made because some provinces are in the top ranks and some are in the lower ranks. In this study, it is emphasized that the necessity of taking into account the rural and urban population rates of the provinces in the evaluation of the indices created according to various criteria, especially the education index, and it is emphasized that the rural population rate of Afyonkarahisar Province, which is relatively higher than its surroundings, reflects negatively on the rankings at the provincial level and as a result. The importance of rural development is emphasized in terms of similar situations in Turkey.

Keywords: Life in Provinces Index, Education Index, Rural-Urban Population Ratio, Afyonkarahisar, Rural Development.

1. GİRİŞ

Geleneksel toplumsal formasyonun çözülmeye başladığı modern çağlar, aynı zamanda dinamik bir toplum yaşantısının giderek bütün dünyaya yayılmaya

başlamasını da beraberinde getirmiştir. Kentleşmenin temel bir norm olarak içinde barındığı modernite, yayılma gösterdiği bütün coğrafyalarda bir kalkınma, gelişme ve modernleşme meselesini gündeme getirmiştir.

Modernitenin başat mekân haline getirdiği kentlerin aksine kırsal mekânların bu yeni süreçle ilgisi çok daha karmaşık bir duruma dönüşmüştür. Bir yanda kırsal dünyanın temel meşguliyeti olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin modern, etkin ve verimli usullere dönüştüğü gelişmiş ülkeler diğer yanda bu yeni sürece kentsel anlamda dahi adapte olmakta zorlanan, gelişme/kalkınma süreçleriyle sorunlu bağı olan ülkelerin geniş kırsal nüfusunun ve coğrafyasının içinde bulunduğu çok boyutlu yaşamsal zorluklar. Öyle ki bu zorluklar kolaylıkla sefalet manzaralarını ortaya koyabilmektedir.

Duverger'nin (2014) de belirttiği gibi modern dünya ister gelişmiş ister gelişmemiş olsun, bütün dünyanın gelişme fikrine sıkı sıkıya sarıldığı bir aşamayı tecrübe etmektedir. Bununla birlikte, ABD gibi bazı ülkelerde etkin tarımsal üretim ve hayvancılık faaliyetlerine karşın kırsal nitelikli nüfus ve yerleşimler artık neredeyse kalmamıştır. Batı Avrupa'da ise kategorik bir yerleşim mekânı olarak köy varlığını sürdürse de oldukça fazla kentsel kalite niteliklerine sahip olmayı başarmıştır. Ancak kalkınma sorunlarının aşılmamış olduğu Batı dışı birçok toplumda kır ciddi toplumsal sorunlara angaje bir mekân olarak ortada durmaktadır.

Türkiye, Osmanlı son dönemine tekabül eden yenileşme çabaları ve son derece önem arz eden yüzyılı aşan Cumhuriyet ve çağdaşlaşma tecrübesine karşın kalkınma veya modernleşme meselesini nihai bir çözüm noktasına henüz erişirmemiştir. Bu anlamda önemli başarılarına rağmen kırsal alan hâlâ Türkiye'de modern tarım ve hayvancılık noktasındaki zaafalarını ve bunun

yanında kategorik olarak kırsal alanın sosyoekonomik ve kültürel handikaplarını aşmamıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkışına neden olan genel gerekçe, uzun zamandır Türkiye’de oluşturulan ve illere göre açıklanan endekslerin, illeri başarılı ve başarısız şeklinde sıralaması ve bu durumun rekabetçi düzeyde çeşitli ulusal ve yerel ölçekli tartışmaları tetiklemesidir. Çalışmanın bir de özel gerekçesi vardır ki; o da Afyonkarahisar’ın kentleşme ve eğitim gibi endekslerde uzun zamandır arzu edilmeyen sonuçlar elde etmesi ve bu durumun Afyonkarahisar kamuoyunda çeşitli tartışmalara neden olmasıdır. Çalışma sayesinde, yapılan tartışmalara, göz ardı edilen toplumsal faktörleri dâhil eden bilimsel verilerle katkı sağlanması umulmaktadır. Bütün bu gerekçeler çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Bu anlamda bu çalışma, kırsal alandaki toplum düzeninin zaaflarının bir yansıması olarak kırsal sorunları, illerde yaşam endeksi adlı TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) istatistikleriyle ve benzer derecelendirmelerle ilişkilendirmekte ve özellikle negatif değerlendirmelere konu olan düşük skorlu illerin durumunu bir kırsal kalkınma sorunu olarak ele almayı denemektedir.

Afyonkarahisar ili söz konusu çerçevede illerde yaşam endeksi veya eğitim-öğretim süreçlerindeki ulusal sınavlarda düşük skorlar nedeniyle bir tartışma ortamına sahne olmaktadır. Çoğu zaman kırsal handikaplar ve kalkınma sorunlarından bağımsız olarak ele alınan bu durum, vilayet özelindeki kurumların performansları bağlamında mütalaa edildiği ölçüde belirli bir yanılıgyı beraberinde getirmektedir. Elbette ki toplumsal yaşamın şekillenmesinde ve düzenlenmesinde önem arz eden kurumsal işleyişin (örneğin bir ildeki eğitim yönetimi ve idaresinin) performans bakımından değerlendirilmesi ve hatta sorgulanması doğaldır. Ancak bunu yaparken ve illeri birbiriyle karşılaştırırken kır ve kent oranı gibi temel sosyolojik değişkenlerin

gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Bu bağlamda Afyonkarahisar ilinin söz konusu endekslerdeki negatif görünümü, tıpkı kendisi gibi negatif görünüme sahip olan birçok ilde olduğu gibi vilayetin kır kent nüfusu oranı ile ele alınmaya çalışılacaktır.

2. KARMAŞIK BİR SÜREÇ VE KAVRAM OLARAK KALKINMA OLGUSU

Kentsel kalite endeksleri esasında bütün ulusal çerçeveyi içine alan bir gelişme ve kalkınma süreciyle bağlantılı değerlendirmeler olup, endeksle ölçümlenen yapının (bu bir şehir de olabilir ya da bir toplumsal kategorinin standartları da olabilir) gelişme/kalkınma sürecindeki performansının rekabetçi bir gözle ele alınmasını ifade eder. Bu anlamda endeksler, en başarılı, en zeki, en eğitilmiş, en sanatsal vb. birçok enlere göre şehirlerin sıralanması şeklinde tezahür eder. Bu yüzden bazı şehirler, endekslerin üst sınırlarında yer almanın memnuniyetini tecrübe ederken, listenin altında yer alan şehirlerin hesabına düşen ise vilayetle ilişkilendirilen negatif olumsuz ölçümlerin nedenini sorgulamak olur.

Bu nedenle endekslerle ilgili çözümlenmeye geçmeden önce kalkınma meselesini genel hatlarıyla açıklamak ve Türkiye açısından önem arz eden bazı hususiyetleri vurgulamak yararlı olacaktır.

Aslında kalkınma ya da gelişme tartışmalarının ortaya çıkmasının arka planında, sosyolojide modernite şeklinde adlandırılan ve temelde eksen olarak Avrupa'nın batısı ve kuzeyi yönelimli (Almanya gibi Orta Avrupa ülkelerini de kapsayacak biçimde) yörelerinde birbiriyle ilintileri bulunan bir takım toplumsal dönüşümlerin etkili olduğu bilinmektedir. Bu dönüşümlerin temelleri, en erken Aquinalı Thomas ya da Ockhamlı William gibi düşünürler aracılığı ile 13.yy'a kadar inen erken köklere götürülebileceği gibi Fransız Devrimi ya da Sanayi Devrimi gibi 18. ve 19. yy.'ın olgunlaşmış sonuç dönüşümlerine kadar götürülebilir. Sonuç olarak öncelikle Avrupa'nın tecrübe ettiği ve giderek bütün

dünyaya yayılacak olan modern gelişmeler, sosyolojinin Comte, Durkheim, Marx ve Weber gibi klasik ustalarını da olup biteni çözümlenmeye çalışan eserler vermeye yöneltmiştir. Klasik sosyoloji moderniteyi kendi beşiğinde çözümlenmeye çalışırken 20.yy. ortalarında resmi sömürge formasyonlarının sona erişiyile ortaya çıkan ve modern gelişmelerin gerisinde kalan toplumlar açısından tabiri caizse bir treni yakalama, gerisinde kalınan gelişmeleri yakalama, problemleri toplumsal vasatı düzenli bir şekilde yeniden inşa etme girişimleri önem kazanmaya başlamıştır. İşte bu noktada özellikle Batı dışı toplumlar açısından önem arz eden ve bir o kadar göreceli ve tartışmalı bir kalkınma ve gelişme konusu ateşlenmiştir.

Kalkınma kavramı, kendisiyle ilintili büyüme, gelişme, modernleşme gibi birkaç kavramla birlikte, belirli bir problem alanındaki karmaşanın farklı boyutlarını temsil eden kavramlar olarak görülebilirler. Modern dünyada toplumsal hedeflerini başarmış Batılı ülkelerin zaviyesinden veya söz konusu hedefleri başarmak için hâlâ çaba sarf eden Batı dışı ülkeler açısından kavramların görünümü ve ele alınma biçimleri farklılaşabilmektedir (Yıldırım, 2023: 583).

Benzer şekilde bir açıklamaya göre, Ereş (2021:2) kalkınma kavramının akademik literatürde Sovyetlerin çöküşünden önce Kapitalist Batı ile Sosyalist Doğu arasındaki bir rekabete göre sosyal, siyasi, ekonomik ve teknolojik bakımdan farklı vurgularla ele alındığını, Sovyetlerin sahneden çekilmesiyle kavramın farklılaşma göstererek Latin Amerika'da sivil hareketlerin etkisiyle, Çin'in Afrika'da büyük bir yatırımcı olarak ortaya çıkmasıyla ya da Batılı toplumlarda küreselleşme karşıtı veya çevreci hareketlerin etkisiyle farklı anlamları içerir hale geldiğini ifade etmektedir.

Kısacası kalkınma kavramının, çok değişkenli bir karmaşık bir ortamda, farklı öznelerce farklı anlamlarda kullanılan, farklı anlamlar atfedilen çatı kavram olarak geliştiği ifade edilebilir. Söz konusu farklılaşmanın altında yatan temel

etken ise, ülkelerin farklı sosyoekonomik ve siyasal pozisyonlara sahip olmaları ve buradan hareketle kavrama başka türlü anlamlar yüklemek istemeleridir denilebilir.

Kelimenin etimolojik kökenine bakıldığında Fransızca “*developper*” yani çözülmek ve açılmak fiilinden türediği anlaşılmakta, 1756 yılında bir şeyin ayrıntılarının tam olarak ortaya çıkartılması, 1796 yılında kademeli olarak gelişme, 1862 yılındaysa evrim teorisindeki gelişimi ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. 1885’ten itibaren mülk olgusunu belirtmek için kullanılan terimin 1902 yılından sonra ekonomik büyüme durumunu ifade etmek üzere literatüre yerleştiği anlaşılmaktadır (Online Etymology Dictionary Akt. Turhan 2020:151). 1900’lü yılların başları, endüstri devriminin toplumsal yaşama önemli ölçüde yerleştiği ve ekonominin evrensel anlamda başat bir kurum haline gelmeye başladığı dönemler olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde, görüldüğü gibi “*developper*” kavramının da ekonomik vurgusu belirginleşmektedir.

Kalkınma kavramı, başlangıçta ekonomik bir vurguyla ele alınmasına rağmen ilerleyen süreç içinde ekonomik gelişmeyi de kapsayacak biçimde ancak ekonomi dışında sosyal, kültürel ve siyasi birçok gelişmeyi içeren bir kavram olarak şekillenmiştir (Ereş, 2021:2). Önür (2018:167-168), sosyal gelişmenin üç şartı olarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya, orta sınıflaşmaya ve toplumsal bütünleşmeye işaret etmekte, gelişmenin varlığından söz edebilmek için bu üç konudaki ilerlemenin önemine vurgu yapmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı üzere, gelişme ve kalkınma konusu oldukça nitelikli görevleri ifa etmeyi gerektirir. Mekanik, niceliksel ve basit görevleri yerine getirmekle gelişme ve kalkınma hedeflerine ulaşmanın imkânı yoktur. Bu hedefler, toplumsal ölçekte ciddi bir emek gerektirmektedir.

Keyder, gelişme kavramının altını çizerek gelişme sosyolojisi kapsamındaki çalışmaların 1950'li yıllarla birlikte ortaya çıktığını ifade etmekte, onun öncesinde az gelişmiş diye ifade edilen ülkeler kategorisine ilişkin bir çalışma sahası bulunmadığına dikkat çekmekte ve bu yüzden Batılı varsayımlara göre, çağdaş dünyada karşılaşılan az gelişmişliğin, sanayileşmiş ülkelerin 19. yüzyıldan önceki vasatlarına eşit olduğunu ifade etmektedir. Keyder, ayrıca az gelişmişlik koşullarının Batının 1700'lü yıllarındaki vaziyetine benzemesi nedeniyle konuyla daha çok sosyal ve ekonomik tarihçilerin ilgilendiğini belirtmekte ve 1950'den sonra gelişme literatürünün güçlenmesini de çift kutuplu dünyanın getirdiği rekabet ortamına bağlamaktadır (Keyder, 1979:10).

Kısaca denilebilir ki; şayet İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Amerikan-Rus ya da kapitalizm-sosyalizm gerilimi olmasaydı, söz konusu blokların iktidarlarını güçlendirmek adına dünyanın geri kalanına ilişkin planlamalar yapmalarına gerek olmasaydı, gelişme literatürünün ve gelişme kavramının bugün kullanılan içerikten farklı bir içeriğe bürünmüş olma ihtimalinden söz edilebilirdi. Bilindiği gibi İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktürde, Batının önceki sömürgeci zihniyeti yerini Batı dışı toplumlara karşı daha işbirlikçi, yol gösterici, modernleşirmeci görünümlü bir çıkar politikasına bırakmıştır. Öncesinde tahakküm altına alınabilen sömürge ülkeleri ile artık böyle bir gücün sürdürülemediği bir durumda daha demokratik görünümlü etkileşim ve iletişime geçilmiş ve sömürünün örtülü biçimleri gelişmeye başlamıştır.

Erbaş (2018:3-13), gelişme ve kalkınma literatürünün bu kavramlara farklı anlamlar yükleyen modernleşme ve bağımlılık okulu gibi farklı kavrayış çerçevelerine göre gelişme gösteren kavramlar olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu anlamda Modernleşme Kuramı, Batılı toplumların eriştiği zirveyi, bütün toplumların tatbik etmeleri kaçınılmaz olan ideal bir toplum düzeni reçetesi olarak sunarken, Bağımlılık Kuramı ise aynı zirveyi Batılı toplumların Batı

dışındaki bütün toplumlarla aralarında -aşılması mümkün olan bir hiyerarşi oluşturan- bir dengesizlik olarak ele almaktadır. Erbaş'a göre asıl sorun, egemen güçlerin manipülasyonuna maruz kalmadan, Batı dışı toplumların söz konusu kavramları etraflı biçimde anlayabilmesi meselesidir.

Belki de Erbaş'ın (2018) yukarıda bahsettiği manipülasyonlar çerçevesinde, Amerika'da akademiyle iktidar arasındaki organik bağlardan birisi olarak değerlendirilen bölgesel çalışmalar çerçevesinde çözümlemeler yapan Scott'ın (2022) "Devlet Gibi Görmek: Bazı Toplumsal Kalkınma Planlarının Başarısızlık Hikayeleri" adlı eserine değinilebilir.

Scott (2022:16-17), Batı dışı devlet temelli kalkınma denemeleri olarak Çin, Rusya, üçüncü dünya ülkeleri vb. gibi ülkelerin tecrübelerine başarısızlık atfetmekte ve bu ülkelerin kalkınma denemelerine 20.yy'ın büyük ütopycı toplum mühendisliği gibi yakıştırmalar yapmaktadır. Her ne kadar erken dönem Modern Avrupa Devletleri'ni de aynı denklemle ilişkilendirebileceğini ima etse de, modern Avrupa tecrübesinin daha başarılı olduğuna dair değerlendirmeler yapmaktadır.

Batı dışı toplumların modernleşme ve kalkınma hikâyeleri çok boyutlu bir sosyal bilim ilgisiyle speküle edilebilir ve de eleştirilebilirse de, ötekileştirici bir dille bütün bu denemelerin olumsuzlanması tam da Erbaş'ın dile getirdiği gibi manipülatif bir ruh taşımaktadır.

Nitekim Chang ve Gabel (2016), Batılı çevrelerin Batımerkezci temelde ileri sürdükleri kalkınma söylemlerini "söylence" olarak nitelemekte ve bu manipülatif değerlendirmeler karşısında daha gerçekçi ve Batı dışı toplumların özgün biçimde kalkınmalarına yol gösterici nitelikte politika alternatifleri sunmaktadırlar.

Uras (2012) bu anlamda büyüme kavramını ülkedeki katma değer artışının parasal ifadesi olan sınırlı bir kavram olarak ele alırken, kalkınma kavramını da ülkedeki yaşam kalitesinin artışını ifade eden somut alt yapı ve üstyapı hizmetlerindeki iyileşme olarak tanımlamaktadır. Daha önemli gördüğü gelişme kavramını ise toplumsal yaşamdaki topyekûn ve etraflı yükseliş olarak takdim etmektedir.

Örneğin Geray (1968:155), çoğu zaman gelişme kavramına atfedildiği anlamda yerelin en ıssız köşelerine sirayet etmiş bir ulusal kalkınma anlamında “toplumsal kalkınma” kavramını kullanmaktadır. Bu anlamda kavramların saf anlamlarının olup olmadığı tartışılabilir bir husus olup farklı yazar veya araştırmacıların aynı kavrama farklı anlamlar yükleyebildiklerini ifade etmek gerekir. Örneğin toplumsal yaşama sirayet etmiş olumlu standartların yaygınlaşması anlamında kullanılan gelişme kavramı yanında aynı anlamı kasteden toplumsal kalkınma kavramı bulunmaktadır ki, normalde yalın olarak kullanılan kalkınma kavramının toplumsal gelişmeyi ihtiva etmeyen nicel ekonomik büyümeyi temsil etmiş olduğu yönündeki değerlendirmenin yaygın şekilde kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Doğan (2010:12-13) kalkınmanın; maddi refahın artırılması, yoksulluğun azaltılması, üretim teknolojilerinin yenilenmesi gibi süreçleri kapsadığını ifade etmekte, kalkınma çabasının; doğayı kontrol altına almayı ifade eden üretim teknolojisi boyutu, yaşam standartlarının yükseltilmesini ifade eden insan boyutu, istihdam olanakları ve çalışma koşullarının iyileşmesini ifade eden istihdam boyutu, toplumlar ve ülkeler arası karşılaştırmada iyi yer tutmayı ifade eden hâkimiyet boyutu, kalkınma çabalarının ekolojiye en az zararı vermesini sağlayacak çevre boyutu, bireyin siyasal, ekonomik ve sosyal yönden özgürlük düzeyinin yükseltilmesini ifade eden özgürlük boyutu gibi birçok boyutu olan karmaşık bir çaba olduğunu dile getirmektedir.

Buradan da anlaşılacağı gibi çağdaş dünya koşullarında ülke ve toplumların önünde duran asıl mesele, genel niceliksel büyüme hedeflerini tutturmadan ziyade maddi güce dayalı olarak ülke ve toplumu sosyal sınıfların tamamına nüfuz edecek şekilde arzu edilen sosyoekonomik ve kültürel standartlara eriştirebilmektir. Örneğin Amerika'nın dünyanın en büyük milli hasılaya sahip ülkesi olması durumu, bu ülkenin ciddi anlamda obezite sorunu yaşayan bir ülke olması gerçeğini değiştirmemektedir. Benzer şekilde körfez ülkelerinde petrol gelirlerine dayalı büyük ekonomiler, bu ülkelerin çok boyutlu gelişme gösterdikleri yönünde bir kanaatin oluşmasına mesnet oluşturacak sanatsal, bilimsel, kültürel, sportif vs. somut toplumsal göstergeleri ortaya yeterince koymayı sağlayamamaktadır.

Ancak yine çağdaş dünya koşullarının, kalkınma çabası gösteren ülke ve toplumlara getirdiği bazı zorluklar vardır. Örneğin bu zorlukların akademi düzeyindeki bir örneğini vermek üzere Erbaş (2018:5-6), küreselleşmeyi olumlayacak biçimde ulusal kalkınmacılığın iflas ettiğinin ilan edilmesine karşın dünya ölçeğinde yaygınlaşma eğiliminde olan asıl şeyin yoksulluk olduğunu ifade etmekte ve kalkınma meselesinin daha çok ekonomi bilimi alanında sınırlı kaldığını, sosyolojide ise ulusal kalkınma ve sınıf gibi makro temelli konuların terk edildiğini, bunun yerine mikro ölçekli etnisite ve kimlik tartışmaları gibi konuların önem kazandığını belirtmektedir. Benzer şekilde Eğribel (2012:56), kalkınma ekonomisi anlayışının iflas etmesiyle ABD'nin egemen olduğu dünya düzeninin pekiştirdiğini, ayrıca Amerikan düzeninin küreselleşmesine karşın modernleşme, ulusal tarih ve çeşitli uygarlık eleştirileri yapılarak Batı dışı ülke ve toplumların etnik ve mezhepsel bir parçalanma ve itişmeye yönlendirildiklerini ifade etmektedir.

Kısacası oldukça disiplin gerektiren zorlu hedefler olarak beliren kalkınma ve gelişme olgusu bağlamında Batı dışı toplumlar, bu hedeflere ulaşma noktasında

önemli bir kısmı emperyal çerçevede üretilmiş küresel politik engellerle de karşılaşmaktadır. Bütün bu zorluklara rağmen Batı dışı toplumlar ve ülkeler, gerek kendi refahlarını sağlamak gerekse daha adil ve huzurlu bir dünyanın inşasına katkı sağlamak için bu zorlukları aşarak sözü edilen çok boyutlu kalkınma/gelişme süreçlerini başarmak durumundadırlar. Elbette yalın bir şekilde dile getirilebilen bu ödev ya da gerçeklik oldukça karmaşık bir tartışmanın konusu olmaktadır.

Sözü edilen bu karmaşanın önemli bir boyutunu da Batı dışı toplumların hâlâ önemli bir gerçekliğini oluşturan kırsal alan konusu oluşturmaktadır. Kalkınma açısından kırsal alanlar ve köy yerleşimleri hala önemli bir konu olarak ortada durmaktadır. Şimdi bu konudaki tartışmaların genel bir çerçevesini ele almakta yarar vardır.

3. KIRSAL KALKINMA VE TÜRKİYE

Kırsal kalkınma; ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreç olarak, evrensel ilkeler, eşitlik ve denge içinde kırsal yaşam düzeyinin geliştirilmesini ifade eder. Bu anlamda kavram, kırsal toplumun ülke refahından yerinde pay alabilmesine, kırsal emeğin üretken bir biçimde haklarını da alabildiği bir istihdam olanağının mümkün olmasına, yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesine, kır kent ayrımının azalmasına, kırsal toplum yaşamının modernize edilmesi ve ekonomik olarak gelişmesi sürecine işaret eder (Devlet Planlama Teşkilatı, 2000: 3).

Karadağ ve Sungur (2021:15-18), kırsallık olgusuyla beraber kırsal alan ve kırsal kalkınma konularının da ortaya çıktığını, herhangi bir ülkenin ulusal kalkınması kadar bölgelerin ve kırsal alanların da kalkınmasının önem arz ettiğini ve kırsal kalkınmanın gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkelerin de ilgi gösterdiği bir konu olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca kalkınma kavramı kadar kırsal

kalkınma kavramının da ilintili olduğu ülke ve toplumsal yapıların çok çeşitli olması nedeniyle, kırsal kalkınma konusunda evrensel bir tanım üretmenin zor olduğunu ifade etmektedirler.

Doğan (2010:11), kalkınma ile kırsal kalkınma arasında karşılıklı birbirini besleyen bir ilişki olduğunu belirtmekte, çünkü ülkenin kalkınma düzeyinin yükselmesinin o ülkenin hem kentsel hem de kırsal yaşam düzeylerinin yükselmesini sağlayacağını ifade etmektedir. Gerçekten de Doğan'ın ima ettiği gibi, kır-kent dengesi bakımından, kırın niteliksel gelişmeler göstermesi hayati önem taşımaktadır. Kırın çağdaş gelişmelerin dışında kalması, hem kırsal nüfus için hem de bütün bir toplum için ağır maliyet oluşturmaktadır.

Doğan (2010:11), kırsal kalkınma konusuna ilginin giderek artmasının nedenini ise kırsal alanda giderek derinleşen bir yoksulluk olgusu ile açıklamakta, bu yoksulluğun engellenebilmesinin de kırsal kalkınmanın öncelenmesiyle mümkün olacağını ileri sürmektedir.

Toffler (2008:418-419), birinci dalga olarak ifade ettiği geleneksel toplumdan ikinci dalga olarak adlandırdığı endüstriyel topluma geçişin, hâlâ geleneksel kodlarını büyük ölçüde sürdüren ülkeler ve toplumlar için mümkün olmadığını, bu toplumlara kent temelli endüstriyel gelişmenin dayatılmasının anlamsız olduğunu dile getirmektedir. Bu anlamda Toffler, sürdürülebilir olmayan ikinci dalga yerine daha adil bir dünyanın da temsili olarak daha ekolojik ve daha kırsal bir üçüncü dalga gelişme stratejisinin ufukta olduğunu dile getirmektedir.

Bu noktada Toffler "ileri bilim" diye taçlandırılan çağdaş dünyadaki bilimsel çerçevenin zengin ülkelerdeki sorunları çözmek için yine bu ülkelerde geliştiğini, dünyanın geri kalmış yörelerindeki sayısız yoksul kitlelerin sorununa odaklanan bir bilimsel araştırma yoğunluğunun mevcut olmadığına üzüldüğünü dile getirmektedir. Zira geri kalmış toplumların bilimsel gelişmelere karşı da

körleşmek suretiyle, Batı'dan sunulan, ilkel ve geçici çözümlerle oyalanmasının bu toplumlara daha da ezilmişliğe mahkûm edeceğini dile getirmektedir. Üçüncü dalga, Toffler'a göre, endüstriyel toplumun açmazlarını tolere edecek kırsal temelleri de bulunan yeni bir dünya organizasyonuna tekabül etmektedir (Toffler, 2008:415-416).

Toffler'ın bu kışkırtıcı beklentisi endüstriyel toplumun yerini alacak yeni dünyanın kırsal bir karaktere de sahip olacağını vurgulaması bakımından önem arz etmektedir. Bu anlamda kır gerçeğini göz ardı etmek veya tasfiye etmek gibi yararsız, daha önemlisi imkânsız stratejiler yerine yenilikçi, bilimsel ve modern dünyanın sorunlarına karşı farkındalığı olan yaklaşımlar geliştirmek, Batı ve Batı dışı dünya için kaçınılmaz bir görev olarak belirmektedir.

Meseleye Türkiye açısından bakıldığında; Türkiye, 1927 yılında yapılmaya başlanan genel nüfus sayımları ve 2007 yılı itibarıyla etkinleşen adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre kentleşme oranı ciddi biçimde artmış bir ülke konumundadır.

Tablo 1: Türkiye'nin Kır-Kent Nüfus Oranı

Yıl	Kır (%)	Kent (%)	Yıl	Kır (%)	Kent (%)
1927	24,2	75,8	2000	64,9	35,1
1940	24,4	75,6	2007	70,5	29,5
1950	25	75	2010	76,3	23,7
1960	31,9	68,1	2015*	92,1	7,9
1970	38,5	61,5	2020	93	7
1980	43,9	56,1	2023	93	7
1990	59	41	-	-	-

* Önceki yıllara göre kır kent nüfus oranlarındaki büyük değişimin nedeni, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Yasa uyarınca yapılan idari düzenlemeyle meydana gelen değişimlerdir

Kaynak: TÜİK'in, "Yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, 1927-2023" istatistiklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Yaklaşık yüz yıllık süreç içinde kır-kent dengesinin tam tersine bir değişim gösterdiği Türkiye'de gelenen noktada her ne kadar kır kent dengesi kent lehine 93/7 oranında değişmişse de aslında burada dikkate alınması gereken bir konu vardır. 12/11/2012 tarihinde kabul edilen 6360 sayılı "On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" gereğince büyükşehir statüsündeki illerin kasaba ve köyleri de kentsel alan olarak tanımlanmıştır (www.mevzuat.gov.tr).

Fiili durum ile resmi durum arasındaki bu farkın neden olduğu karmaşayı aşmak için olacak ki, TÜİK kır-kent nüfusu dengesini açıklama noktasında bir değişikliğe gitmiş ve fiili durumu daha iyi izah eden kavramlar geliştirmiştir ve bu yönde istatistikler oluşturmuştur. Buna göre, 11. Kalkınma Planı ile kent-kır tanımlarının revize edilmesi sorumluluğu yüklenen TÜİK, yoğun kent, orta yoğun kent ve kır şeklinde üçlü bir tanımlama geliştirmiştir. Bu çerçevede Yoğun kent, nüfusun en az %50'sinin kent merkezinde yaşadığı yerleşim yerlerini, orta yoğun kent, yoğun kent ve kır olma koşullarını sağlamayan yerleşim yerlerini, kır ise nüfusun %50'sinden fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı yerleşim yerlerini ifade etmektedir. Bu yeni tanımlamaya göre Türkiye'de nüfusun %67,9'u yoğun kentlerde, %14,8'i orta yoğun kentlerde ve son olarak %17,3'ü ise kırsal yerleşimlerde yaşamaktadır (TÜİK, 2023). Buradan da anlaşılacağı üzere nüfusun %30'u aşan önemli bir kısmı kır ve kırsallıkla bağıntısı henüz ortadan kalkmamış yerleşimlerde yaşamaktadır. Bu yüzden kırsal ilgili stratejiler ve politikalar hala büyük önem taşımaktadır.

Doğan (2010:118), Türkiye’de kırsal kent arası farklılıkların önemini hala koruduğunu, bu nedenle uygun politika tasarımının ve uygulamasının en önemli öncelik alanlarından biri olduğunu ifade etmektedir.

Söz konusu farklılığın bir anlamda kaynağı olabilecek özel bir faktör olarak Dođanay, Türkiye’de kırsal alanda yaşıyan köylülerin kaderci ve kanaatkâr tavrına işaret etmekte, köylülerin içinde bulunduğu zorlu yaşam koşullarından yakınmadıklarını bilakis söz konusu zorlu koşullara boyun eğerek kabullendiklerini ifade etmektedir (Dođanay,1993 Akt. Doğan 2010:79). Bu anlamda sözü edilen kaderci tavır nedeniyle siyasal süreçlerde de daha çekimser olması beklenen bir kategori olarak kırsal nüfusun sorunlarının politikaya yansması ve sorunlara ilişkin çözümlerin olgunlaşması da güçleşmektedir.

Köyün kaderine terk edilmişliğini çok daha erken dönemler için tespit ve ifade etmiş olan Tütengil (1969:38), Türkiye’de köy ve köylü sorunlarına yönelik bir ilgi varmış gibi görünmesine karşın, gerçeğin böyle olmadığını, bir yüzüstü bırakılmışlık sorununun var olduğunu ve meydana gelen değişimlerin de dış etkenlerden kaynaklandığını belirtmektedir.

Elbette ki Türkiye’de tarihsel süreç içinde birçok dinamik faktörün etkisi altında bazı olumlu gelişmelerin olduğu kabul edilebilirse de, kırsal için sözü edilen genel sorunlu vaziyetin önemli ölçüde geçerliliğini koruduğunu kabul etmeyi zorunlu kılan işaretler ve izlerin bulunduğunu ifade etmek gerekir.

Tütengil (1980:149), ilk baskısını 1970 yılında yapan “Az Gelişmenin Sosyolojisi” adlı eserinde Türkiye’nin bir yanda anayasası, kanunları, ilkeleri ve devrim düzeni olan bir resmi Türkiye’den diğer yanda ise bu değerlerle bağdaşma eğiliminde bulunmayan olayların öne çıktığı gayri resmi bir Türkiye’den oluştuğunu ifade etmekte ve bu karşıtlığın bütün az gelişmiş ülkelere özgü bir

karşıtlık olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca bu ikili yapının yerini çağdaş bir toplum düzeninin almasına kadar çatışma halinin süreceğini de eklemektedir.

Türkiye'nin bugün hâlâ varlığını sürdürmekte olan kayıt dışı ekonomi gibi temel bir takım makro sorunları dikkate alındığında, Tütengil'in ifade ettiği husus daha rahat anlaşılacaktır. Kaldı ki kırsal alanlarda yaşanan sorunlar da bu manzaradan ayrı düşünülemez. Bunun için ileride bu çalışmada da ele alınacağı gibi birçok alanda derlenen kırsal alanlara ilişkin istatistik verilerine bakmak yeterli olacaktır.

Kalkınma Planlarının bileşeni olarak hazırlanan Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre, sağlıklı değerlendirme yapabilmek için kırsalla ilgili mevcut verilerin yeterli olmadığına işaret etmesi dikkat çekicidir:

“Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında (2014-2018) yeni bir kırsal alan tanımının yapılması hususu ön plana çıkartılırken, 6360 sayılı Kanun sonrasında “kırsal alan” tanımına göre toplanan istatistikler konusundaki belirsizlikler artmıştır. Kırsal alan istatistiklerinin üretilmesi konusundaki belirsizliklerin yanı sıra, kırsal kalkınma göstergelerinin tam olarak yer aldığı bir veri tabanının olmaması kırsalla ilgili mevcut durumun değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle ülkemizde kırsal kalkınma politikaları kapsamında yaşanan sorunlardan bir tanesi veri temini sorunudur” (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018:44).

Kırsal alan kalkınmasını değerlendirecek resmi kalkınma komisyonunun dahi istatistik verinin zayıflığını tespit etmesi önemli bir sorun olarak ele alınabilir. Kaldı ki istatistik verinin sağlanmasıyla sorunların tespiti ve çözümü çok daha ileri düzeyde zorluklar taşıma ihtimalini barındırmaktadır.

Doğan (2010:117), Türkiye'nin kırsal alanlarının ekonomik açıdan sorunlarını, toprak mülkiyetindeki adaletsiz dağılım, işletme yapısının genelde küçük-cüce biçimde olması, emek ve arazi verimliliğinin düşük olması, örgütlenme düzeyi ve işgücü niteliğinin yetersiz olması, tarım dışı etkinliklerin zayıf olması şeklinde ele almakta; kırsal alandaki sosyal yapı sorunlarını ise kırsal alanda göç nedeniyle nüfusun giderek artan bir oranda yaşlanıyor olması, kırsal alanda üretimin büyük çoğunluğunu oluşturan gıda alanında daha fazla rol alan kadınların kalkınma bağlamında daha fazla desteğe ihtiyaç duyması şeklinde değerlendirmektedir. Bunların dışında kırsal alan yerleşimlerinin Türkiye'de sayıca çok ve dengesiz bir coğrafi dağılım arz etmesi de kırsal kalkınma projeleri bağlamında ciddi ölçüde sorun teşkil etmektedir.

Bu noktada Türkiye'nin sosyokültürel, siyasi ve ekonomik gündemini sürekli meşgul eden bu kalkınma meselesi bağlamında illerin her birinin elde ettiği konum önem arz etmektedir. Kırsallığı ve kentleşme düzeyi bir birinden farklı şekilde cereyan eden 81 ilin her biri çağdaş dünya koşulları ve gelişme zihniyeti bağlamında kendilerini adeta bir rekabet ortamında bulmaktadırlar. Çeşitli kategorilerde oluşmuş endekslerin, imkânlar ve sorunlar ölçüsünde her bir ilin performansını etkileyen temel değişkenlerin bir bileşkesi olarak da okunması gerekmektedir. Bu noktada temelde illerde yaşam endeksi adlı istatistik verilerle söz konusu toplumsal kalkınma tartışmasını ilişkilendirmek yerinde olacaktır.

4. TÜRKİYE'DE İLLERDE YAŞAM ENDEKSİ VERİLERİ, TOPLUMSAL KALKINMA VE KIRSAL ALANLAR

İllerde Yaşam Endeksi, TÜİK tarafından toplumsal kalkınmanın iller düzeyinde ölçülmesi amacıyla nesnel ölçütler ve öznel algılara dayalı olarak geliştirilmiş bir çözümlenme olarak değerlendirilebilir. Endeks geliştirilirken OECD'nin (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü) Daha İyi Yaşam Endeksi'nden (Better Life Endex) genel çerçeve olarak yararlanılmıştır. Endekle asıl olarak

toplumsal gelişmenin iller düzeyinde gözlemlenmesi ve problemler için yapılacak iyileştirmeler için karşılaştırmalı bir gösterge sistemi oluşturulması hedeflenmiştir. Endeks; *konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sivil katılım, altyapı hizmetlerine erişim, sosyal yaşam ve yaşam memnuniyeti* kategorilerinden oluşmaktadır. 2016 yılında yayınlanan 2015 endeksi için TÜİK'in yayınladığı genel açıklamalarda bir sonraki endeksin 2017 yılında yayınlanacağı ve ardından her üç yılda bir endeksin periyodik olarak yenileneceği bildirilmiştir (TUİK, 2016). Ancak TÜİK'in resmi web sayfasında 2015 yılı endeksi dışında yayınlanmış başka bir endeks bulunmamaktadır.

Endeks, yukarıda da ifade edildiği gibi, toplumsal yaşamın gelişmesinin gözlemlendiği on bir kategorik veriden oluşuyor olmasına rağmen bu çalışmada Afyonkarahisar özelinde eğitim verilerinin değerlendirilmesi amaçlandığı için eğitim endeksi üzerinde durulacaktır.

4.1. Eğitim Endeksi Verileri

İllerde Yaşam Endeksi'nin en önemli kategorisi olduğu düşünülebilecek olan ve Türkiye gerçeği nedeniyle üzerinde titizlikle durulması gereken kategori, eğitimidir. İyi bir yaşam, gelişmiş bir yaşam, toplumsal olarak kalkınmış bir hayat, vs. -adına ne denirse densin- bu kavramlar modern toplumun önemli hedefleri olarak görülür. Eğitim bu hedefler açısından anahtar rol oynayan bir kurum ve ölçüt olarak görülebilir. Aile yaşamında çoğunlukla, üzerlerine hassasiyet gösterilen çocukların eğitim çerçevesindeki başarılarının il düzeyinde kolektif bir toplumsal bütünlük adına ifade edilmesi, modern yaşamın birçok boyutunda görülmesi mümkün olan rekabet ilişkilerini iller arasında da ateşlemektedir. Ortaya konulan performansın üstün olması, çok boyutlu bir başarı hikâyesi olarak ildeki bütün öğrencilerden öğretmen ve idarecilere kadar bütün eğitim

bileşenlerini mutlu ederken, performansın düşük olması durumunda il düzeyinde bütün bileşenlerin sorgulandığı bir süreci ortaya çıkarmaktadır.

Ülke çapında yapılan sınavlarda elde edilen vilayet düzeyindeki dereceler, hep bu süreç içinde kamuoyu gündemini meşgul etmesi muhtemel konular haline gelmektedir. Bu çerçevede İllerde Yaşam Endeksi'ni oluşturan eğitim ölçütlerine bakıldığında,

- 2014-2015 yılı okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı,
- 2015 yılı TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması,
- 2015 yılı YGS puan ortalaması,
- 2014 yılı fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı ve
- 2013 yılı kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı

şeklinde ölçütlerle karşılaşılmaktadır (TÜİK, 2016). Özellikle o dönemki adlarıyla liselere giriş ve yükseköğretime giriş sınavı olan TEOG ve YGS sınavlarının yukarıda ifade edildiği türden alevli bir rekabet tartışmasını beraberinde getirdiğini/getireceğini tahmin etmek zor olmayacaktır.

İşte bu çalışmada, eğitim meselesinin kırsallık faktörüyle birlikte değerlendirilmesi amaçlanmıştır. O nedenle, İllerde Yaşam Endeksi'nin eğitim ölçütüne göre Türkiye çapında bazı illerin başarılı/başarısız sıralamalarına bakılması ve bu illerin kır/kent nüfus oranlarının bu bağlamda değerlendirilmesi çalışmanın amacına hizmet edecektir.

Tablo 2: Bazı İllerin Eğitim Endeksinde Göre Sıralamaları ve Kır-Kent Nüfus Oranları

İl	Eğitim Endeksindeki Başarı Sırası	Kır Nüfusu Oranı	Kent Nüfusu Oranı
Eğitim Endeksinin Üst Sıralarında Yer Alan İller			
Tunceli	1	34	66
Isparta	2	29	71
Amasya	3	29	71

Kırşehir	4	23	77
Yalova	5	28	72
Eğitim Endeksinin Alt Sıralarında Yer Alan İller			
Ardahan	74	63	37
Muş*	77	60	40
Ağrı	79	44	56
Şırnak	80	37	63
Hakkâri	81	45	55
Eğitim Endeksinde Afyonkarahisar'ın Sıralaması ve Oranı			
<u>Afyonkarahisar</u>	<u>48</u>	<u>42</u>	<u>58</u>

Kaynak: TÜİK'in, "İl ve cinsiyete göre il/ilçe merkezi, belde/köy nüfusu ve nüfus yoğunluğu, 2007-2023" ve "İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri, 2015" istatistiklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2 dikkatli ve detaylı incelendiğinde, illerde yaşam endeksi eğitim verilerine göre endeksinin üst sıralarında yer alan illerin Tunceli, Isparta, Amasya, Kırşehir ve Yalova gibi nispi olarak düşük kırsal nüfus oranına sahip olan iller olduğu görülecektir. Buna karşılık endeksin en alt sıralarında yer alan Hakkâri, Şırnak, Ağrı, Muş ve Ardahan gibi illerin ise oldukça yüksek kırsal nüfus oranına sahip iller olduğu görülmektedir.

Eğitim endeksinin en yüksek ilk beş ilinde kır nüfus oranının kent nüfus oranından belirgin ölçüde düşük olduğu; ancak endeksin en düşük son beş ilinde söz konusu oranların birbirine yaklaştığı görülmektedir. Buna dayanarak kırsallık arttıkça eğitim başarısının düştüğü ileri sürülebilir. Buradan hareketle, eğitim başarısının artması için, kentleşmenin mi teşvik edilmesi lazım? Sorusu sorulabilir. Daha iyi eğitim almak için nüfusun kırdan kente göç etmesi durumu, göçün -neredeyse evrensel düzeyde- klasik nedenlerinden biri olarak bilinmektedir. Ancak toplumsal kalkınma hedefi bakımından devletler, kırsal

* İllerde Yaşam Endeksi eğitim sıralamasına göre, listenin son sıralarında 78., 76. ve 75. sıralarda yer alan Mardin, Van ve Şanlıurfa'nın 6360 sayılı yasa gereğince kırsal alan tanımlanmasında dışında olmaları nedeniyle bu illerde fiilen kırsal alan olan bölgelere ilişkin nüfus istatistik verisi bulunmaması nedeniyle bu iller tablo dışında bırakılmıştır.

bölgelerdeki eğitime erişimi ve eğitimin kalitesini arttırmayı amaçlamaktadırlar. Tablo 2'ye göre, Türkiye'nin bu noktada tartışmalı bir pozisyon sergilediği düşünülebilir. Çünkü bir taraftan neoliberal politikalar kapsamında kırsal kalkınma gözden çıkarılmıştır; öte taraftan kentleşme olgusu, kırsal nüfusun kentlerde yaşamaya başlamasına dönüşmüştür. Hâlbuki kırsal kalkınma hedefi ile eğitim hedefleri bir arada değerlendirildiğinde, bunların birbirini destekleyen, daha doğrusu desteklemesi gereken hedefler olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Tabloda, Afyonkarahisar'ın da yüksek kırsal nüfusa ve nispeten düşük eğitim endeksi sıralamasına sahip bir il olduğu görülmektedir. Kırsal nüfusu yüksek olan illerin durumu, yine kırsal alan ve eğitim başarısı arasında bu çalışmada istatistiki olarak gösterilmeye çalışılan ve modern dünya koşulları açısından anlaşılması pek de güç olmayan bu çözümlenmeyi doğrular niteliktedir.

Bu tespitler, bu çalışmanın önceki aşamalarında kalkınma ve kırsal kalkınma noktasında dile getirilen konular açısından önem arz etmektedir. Kamuoyunda oldukça popüler hale gelebilen ve bir yarışma biçimine dönüşen bu endeksleri doğru değerlendirmek ve hala ciddi oranda kırsal nüfusa sahip bir ülke ve bu ülkenin şehirleri olarak çağdaş dünyadaki beklentilere uygun biçimde kırsal kalınmayı sosyal kültürel boyutlarıyla başarma ödevini yerine getirmek gerekmektedir.

İstatistiklerin oldukça net bir şekilde ortaya koyduğu manzarayı Afyonkarahisar ili üzerinde gerçek gündemler ve kamuoyunda yürütülen tartışmalar özelinde ele almak konuyu daha net ve somut bir zemine oturtacaktır.

4.2. İllerde Yaşam Endeksi Eğitim Verileri ve Afyonkarahisar'ın Durumu

Afyonkarahisar ile ilgili çözümlenmeye geçmeden önce, şehri tanımlayan bazı özelliklerinden kısaca bahsetmek yararlı olacaktır:

“Afyonkarahisar Ege Bölgesinin İç Batı Anadolu bölümü sınırları içerisinde yer alır. Kuzeyde Eskişehir, kuzeybatıda Kütahya, doğuda Konya, batıda Uşak, güneyde Burdur, güneydoğuda Isparta, güneybatıda ise Denizli illeri ile komşudur. İlin deniz seviyesinden yüksekliği 1.021 m ve yüzölçümü 13.927 km²'dir. İlde genellikle karasal iklim hüküm sürer. Kışları soğuk, yazları kurak ve sıcaktır. Merkez ilçeyle birlikte toplam 18 ilçeye sahiptir. Afyonkarahisar İli, coğrafi açıdan Türkiye'nin önemli bir geçiş bölgesinde yer almaktadır. Afyonkarahisar üzerinden Ankara, İstanbul, İzmir ve Antalya gibi büyük şehirlerin diğer şehirlerle iç bölgelerle bağlantısı sağlanmaktadır” (<http://www.afyonkarahisar.gov.tr>).

Sosyoekonomik ve kültürel açıdan ise, şehrin geleneksel ve modern koşullar arasında geçiş özelliği taşıyan, güçlenen bir ticaret ve sanayi ekonomisine sahip olmasına rağmen nispi olarak güçlü bir kırsal karakteri de muhafaza eden bir şehir olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Afyonkarahisar'ın Türkiye'nin sosyoekonomik ve kültürel yapı ve dinamiklerine uyumlu imkânlarla ve sorunlara sahip olduğu ifade edilebilir. Afyonkarahisar'da kırsal nüfusun geniş olması, Türkiye'de kırsal sorunların Afyonkarahisar için Türkiye ortalamasının üzerinde bir etki oluşturduğu da dile getirilebilir.

Söz konusu sorunlara örnek teşkil etmesi bakımından yabancılara toprak satışı konusuna değinilebilir. Afyonkarahisar'ın bazı köylerinde muhtarlarla yapılan mülakatlara dayanan gazete haberinde, yabancı şirketlere tarımsal arazi hatta konut satışının önemli bir sorun haline geldiği dile getirilmekte, genç kuşakların köyde durmak yerine büyükşehirlere gitmesi tarımsal üretim yapmak konusunda ciddi bir sorun olarak takdim edilmektedir (www.gazeteyenigun.com.tr/). Gençlerin hem eğitim süreçlerinin dışında

kalması hem de tarımda ihtiyaç duyulan istihdam alanını terk etmesi, sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan Türkiye'nin makro dengeleri açısından ayrıca bireylerin yaşam kalitesi bakımından yurttaşların yaşam kalitesi açısından önemli bir sorun oluşturduğunu ifade etmek gerekir.

Tablo 3: Afyonkarahisar İlinin Yaşam Endeksi Kategorilerindeki Sıralamaları

Endeks Kategorisi	Sıra	Endeks kategorisi	Sıra
Yaşam Memnuniyeti	2	Konut	33
Güvenlik	8	Altyapı Hizmetlerine Erişim	34
Sosyal Yaşam	11	Gelir ve Servet	47
Sağlık	13	Eğitim	48
Çalışma Hayatı	15	Çevre	49
Sivil Katılım	24	-	-

Kaynak: TÜİK'in "İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri, 2015" istatistiklerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 3'te sıralamalara bakıldığında Afyonkarahisar'ın gelir ve servet, eğitim ve çevre gibi kategorilerde oldukça geri sıralarda yer almasına karşın yaşam memnuniyeti endeksinde 2. sırada yer alıyor olması daha derinlemesine araştırmaları ve çözümlenmeleri gerektiren dikkat çekici bir durum olarak görülebilir. Mevcut haliyle bu sıralamalar, eğitim ve mutluluk arasındaki korelasyona ilişkin kamuoyu tarafından bilinen tartışmaları akla getirmektedir. Tablo 3'ün gösterdiği kategoriler içinde, Afyonkarahisar'ın düşük sıralama elde ettiği kategorilerin, nitelikli gelişme ve kalkınma süreçleri açısından oldukça önemli kategoriler olduğu da unutulmamalıdır.

Eğitim endeksinde elde edilen düşük sıralamanın kamuoyu gündemini meşgul ettiğine ve bu durumun bir takım tartışmalara neden olduğuna dair bulgular mevcuttur. Örneğin 2013 yılı Temmuz ayında ÖSYM tarafından kamuoyuna yapılan bilgilendirmede, İl Milli Eğitim Müdürlüklerinden gelen itirazlar nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığıyla alınan ortak karar gereği, bilgilendirme

yapılan tarihten itibaren illerin sınav performansını gösteren listenin kamuoyuyla paylaşılmayacağı bildirilmiştir (www.trthaber.com). Kısacası illerin sıralandığı listeler üzerinden yönetsel ve idari performans değerlendirmelerinin yapılıyor olması, gerçeği ayıklamanın oldukça zorlaştığı bir karmaşaya neden olmaktadır. Örneğin illeri kıyaslarken onların kırsal nüfus oranını dikkate almayan herhangi bir değerlendirmenin ne kadar sağlıklı olacağı tartışmalıdır.

Tam da bu noktada 2022 yılında gerçekleştirilen LGS sınavında Afyonkarahisar'da kamuoyuna ve basına yansıyan bir tartışma ilgi çekicidir. Küçükkurt (2022) 2022 LGS sınavının altı ay evvelinden başlayarak kırsal bölgelerdeki çocukların düşük eğitim performansı nedeniyle ilin başarı ortalamasını düşürdüklerinin ileri sürüldüğünü ve bu gerekçeyle öğretmenlerden oluşturulan kurullar tarafından söz konusu çocuklara sınava girmemeleri yönünde telkinde bulunulduğunu belirtmiş, eğitim hakkının kullanılmasında kır-kent ayrımı yapılamayacağını savunmuştur. Küçükkurt'un dile getirdiği bu konunun Afyonkarahisar gündemini yansıtmaması bakımından önemli bir veri olduğunu ifade etmek gerekir.

Kırsal alandaki çocukların sınava girmemesi veya girmemeye teşvik edilmesi, bu çalışma boyunca temel bir argüman ve tez olarak öne sürülen kırsal kalkınma konusuyla taban tabana zıt bir durumdur. Türkiye'nin kalkınması kırsal alanlar olmaksızın veya kırsal alanlar göz ardı edilerek olmayacağı gibi, kırsal kalkınmanın da okul, eğitim, çocuk ve gençleri dışlayan yöntemlerle olmayacağı aşikârdır.

Süreç içinde, kır-kent değişkenine kör olan yaşam endekslerinin üçer yıllık periyotlarla yapılacağı belirtilmesine rağmen 2015 yılından sonra bir daha yapılmamış olması dikkat çekicidir. TÜİK'in daha önceden bu çalışmada ifade edildiği gibi, daha işlevsel bir kır-kent tanımını (yoğun kent, orta yoğun kent, kır)

devreye alması da endekslerin daha açıklayıcı olabilmesi adına önemlidir. Bu noktada yanlış çıkarımlara da neden olduğu için illeri kıyaslayan listelerin kamuoyuyla paylaşılması yerine bu listelerin ilgililerle paylaşılarak ortaya koyduğu verilerin daha derinlemesine ve akılsel biçimde ele alınması daha işlevsel olacaktır. Kır-kent ayrımını gözetilen bir endekslemenin çok farklı sonuçlar doğurabileceğini dikkate alarak, illeri kıyaslamamanın da fanatikçe bir tavırdan kurtarılması gerekir. Önemli olan temel mesele, bütün kırsal ve kentsel nüfusuyla Türk toplumunun ve tabii ki bütün illerin arzu edilen gelişme standartlarını genel hatlarıyla tutturabildiği bir süreç inşa etmektir.

Sözü edilen bu inşayı gerçekleştirmek her ne kadar arzu edilen bir durum olsa da, bu hedefi gerçekleştirmenin çok boyutlu gereklilikleri ve maliyeti olduğu bilinmektedir. Kurtkan Bilgiseven (1992:245), toplumsal açıdan bakıldığında her bir ferdin potansiyel kabiliyetleri göz önüne alındığında, orta dereceye kadar eğitim çağındaki nüfusa etkin bir eğitim verilmesi gerektiği aksi takdirde bu durumun kabiliyet deposunun israfı anlamına geleceğini belirtmekte ve kabiliyetlerin tamamının bütün okul çağı nüfusunda, orta dereceli eğitimin sonuna kadar yoklanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin ta kendisidir. Yetenek deposunu israf etmemekle, eğitime yönelik kamu yatırımının rasyonel bir çerçeve içinde sürmesi arasındaki hassas dengenin de kurulması gerekmektedir.

Kurtkan Bilgiseven (1992: 243-244) Türkiye’de köylerin coğrafi dağılımının ve nüfus yoğunluğunun kamu yatırımı maliyetleri açısından dezavantaj oluşturduğunu belirtmekte, bu anlamda her köye okul yapmak ile dağınık olan köyler için belirlenmiş merkezi köylerde okul yaparak buralara yapılacak taşımacılık maliyetlerinin karşılaştırılmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Kısacası yatırım maliyeti ile köydeki eğitim hedeflerinin bir dengeye getirilmesi gerekmektedir.

Ancak bütün bu bilinen gerekliliklere rağmen 11 Ekim 2021 tarihinde Afyonkarahisar kırsalında taşımali eğitimde yaşanan, münferit hadise olarak görülemeyecek olan ve 5 ortaokul öğrencisinin hayatını kaybettiği kaza ve bu kaza sonrasında ortaya atılan vahim iddialar, kırsal alandaki eğitimde yapısal sorunların henüz aşamadığına dair değerlendirmeleri güçlendirir niteliktedir. Söz konusu kazada görgü tanıklarının ve mağdur ailelerin sürücünün, ayrıca kazadaki aracın servis taşımacılığı kurallarına uygun olmadığı, araca kapasiteden fazla öğrenci alındığı, bozuk olan kapının ipe bağlandığı yönündeki iddiaları basına yansımıştır (Hürriyet Gazetesi, 2021; Demirören Haber Ajansı, 2021). Bu ve Türkiye koşullarında gerçekleşme ihtimali maalesef azımsanamayacak olan buna benzer olaylar, kırsal kalkınma hedeflerinden sapma olarak görülebilecek ve bu yöndeki yapısal işleyişin de sorunlu olduğu imajını pekiştiren türden olaylardır.

Dolayısıyla hem toplumsal işleyiş hem yönetsel hedef ve sorumluluklar ve hem de yaşamlarını arzu ettikleri standartlarda tecrübe etmek için gayret sarf eden bireyler açısından bakıldığında, Türkiye’de toplumsal yaşamın azımsanamayacak bir bölümünü oluşturan kırsal alanların kalkınma, gelişme, modernleşme gibi hedeflerden soyutlanmaması, bilakis söz konusu hedefler açısından kırsal alanların son derece önemli bir kategori olduğunu sağlam bir şekilde idrak edilmesi gerektiği ifade edilebilir.

5. SONUÇ

Modern toplumsal yaşam, gelişme dışı kalmış toplulukların aksine dinamik bir toplum anlayışını beraberinde getirmekte ve toplumların kendi yaşam koşullarını iyileştirmeye dayalı bir gayret içinde olmalarını genel bir eğilim haline getirmektedir.

Sonu gelmeyen bir tarihsel süreklilik içinde yeni sorunlara karşı sürekli çözüm üretme gerekliliği, kalkınma/gelişme fikrini de dinamik, toplumsal bir zorunluluk haline getirmektedir. Doğal olarak süreç içinde farklı tecrübeleri olan toplumlar arasında seviye farklılıkları oluşmakta, bu aynı zamanda bir rekabet fikrini de tetiklemektedir.

Çağdaş dünyada meydana gelen gelişmeler, meselenin sadece iktisadi büyüme olmadığını, asıl başarılması gereken niteliğin belirli bir toplumda bireylerin çok boyutlu insani gelişmesinin sağlanması olduğunu göstermiştir. Toplumun genelini ilgilendiren kalkınma idealleri bağlamında pek çok ülkede varlığını sürdüren kırsal yaşam alanlarının da sürece dâhil edilmesinin gerekli olduğu görülmüştür. Aksi takdirde kaderine terkedilmiş bir kırsal nüfusun, gelişme hedefleri ve toplumsal düzen bakımında ahengi bozma olasılığının güçlü olduğu düşünülmektedir. Kırsal kalkınma literatürü, çoğu örnekte kırsal alanların nispi olarak yoksulluk gibi sorunlarla daha fazla ilintili olduğuna işaret etmektedir.

Özellikle modern gelişmelerin gerisinde kalıp, bunları yakalama stratejisi içinde olan Batı dışı toplumlar açısından kırsal alandaki sorunların daha derinlemesine ve belirgin olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda Batı dışı toplumlardaki kırsal nüfusun veya kırsal mekânların modern gelişmelerin kategorik olarak en uzağındaki yerler ve insan bütünlükleri olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla kalkınma/gelişme ödevleri bakımından söz konusu coğrafyalardaki kırsal yöreler, belirtilen ödevlerin de ez zorlu biçimlerini zorunlu kılmaktadır.

İllerde yaşam endeksi, sözü edilen kalkınma/gelişme sürecinde Türkiye'deki herhangi bir ilin nasıl bir performans ortaya koyduğunu göstermesi ve bu performansın başka illerle bir kıyasını yapma imkânı sunması bakımından oldukça önemsenen veriler haline gelmiştir. Basında endeks verilerinin açıklanma periyoduna göre zaman zaman kamuoyunda konuya ilişkin tartışmaların alevlendiği görülebilir.

Bu çalışmada, kır-kent nüfus oranı, önemli bir faktör olarak telakki edilmekte ve illerin başarı sıralamalarına ilişkin akademik veya daha farklı popüler değerlendirmelerde göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Kır-kent nüfus oranının, başta eğitim alanı olmak üzere diğer kulvarlarda da başarı sıralamasını etkileyen yegâne faktör değilse de çok önemli bir belirleyici olduğu üzerinde durulmaktadır. Olgusal olarak ortaya konmaya gayret edilen bu denklem, anlamlı ve güçlü istatistik verilerle de desteklenebildiği görülmüştür.

Bu çerçevede Afyonkarahisar, oransal olarak büyük bir kırsal nüfusa sahip bir il olması nedeniyle eğitim gibi bazı endekslerde düşük sıralama elde etmektedir. Bu çalışmada ele alınan bazı olaylar, kırsal nüfusun skoru düşürmekte ne denli etkili olduğunu göstermektedir. İstatistikler, Afyonkarahisar gibi yüksek kırsal nüfusu oranına sahip illerin eğitim endekslerinde düşük skorlar elde ettiğini doğrular niteliktedir.

İllerin başarı sıralamalarına ilişkin değerlendirmeler yapılırken, konunun fanatikçe bir rekabet ortamına hapsedilmemesi, başarılı veya başarısız örneklerin sadece söz konusu illerdeki idari ve yönetsel performansla bağlanmaması gerekmektedir. İdari performansın önemi elbette ki yadsınamaz ancak bütün meselenin başladığı ve bittiği odak olarak da ele alınamaz. Bu çalışmada önemi ortaya konmaya çalışılan kır-kent nüfus oranı gibi temel sosyoekonomik ve kültürel bir değişkeni göz ardı ederek konuyu sağlam bir zemine oturtmanın imkânı yoktur. Eğitim gibi toplumsal kalkınma açısından önem arz eden bir toplumsal kurumun, Türkiye'nin önemli bir gerçekliği olan kırsal alan gerçeğiyle ilişkilendirilmesi hedeflere ulaşılması açısından bir zorunluluktur. Toplumsal kalkınmanın kırsal alanlardan bağımsız olmadığı unutulmamalıdır. Bu çerçevede, kırsal alanı baskılayarak ya da göz ardı ederek hedeflere yönelmek yerine, kırsal alanları da toplumsal kalkınma projelerinin önemli bileşeni haline getirmek suretiyle hedeflere yönelmek gerekmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir kişiyle potansiyel çıkar çatışmasına sahip değildir.

Destek/Finansman Bilgileri:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

Chang, H. ve Grabel, I. (2016). *Kalkınma Yeniden Alternatif İktisat Politikaları Elkitabı*. Çev. Emre Özçelik. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Ankara.

Doğan Haber Ajansı, (2021). "5 öğrencinin hayatını kaybettiği servis kazası duruşmasına devam edildi." (Çevrimiçi) <https://www.dha.com.tr/gundem/5-ogrencinin-hayatini-kaybettigi-servis-kazasi-durusmasına-devam-edildi-2162829> Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2024.

Doğan, A. (2010). *Kırsal Kalkınma Yaklaşımlar ve Türkiye Deneyimi*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Duverger, M. (2014). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Varlık Yayınları.

Eğribel, İ. E. (2012). "Doğu-Batı Farklılığının ve Eşitsiz Dengesinin Biçim Değiştirmesi: Batılılaşma Yerine Küreselleşmenin İkamesi." *Türkiye'de Modernleşme Batılılaşma yerine Küreselleşmenin İkamesi*. Ed. E. Eğribel, U. Özcan. İstanbul: Doğu Kitabevi.

- Erbaş, H. (2018). "Giriş: Gelişme Sorunsalı: Unut(tur)ulan Ancak Terk Etmeyen ve Kanayan Yara.", *Türkiye'de Gelişme/Kalkınma Yazınından Bir Seçki*. Der. Hayriye Erbaş Ankara: Palme Yayınevi. 2-25.
- Ereş, F. (2021). *Toplumsal Kalkınma*. 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Geray, C. (1968). "Toplum Kalkınmasının Ekonomik ve Sosyal Yönleri." *Journal of Social Policy Conferences*. 0 (19). 155-166. 05.10.2023 tarihinde Dergipark veritabanından alınmıştır.
- Hürriyet Gazetesi, (2021). "Afyonkarahisar'da 5 öğrenci hayatını kaybetmişti... İlçe milli eğitim ile okul müdürü görevden alındı." (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/afyonkarahisarda-5-ogrenci-hayatini-kaybetmisti-ilce-milli-egitim-ile-okul-muduru-gorevden-alindi-41919738> Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2024.
- Kanun No. 6360, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (06.12.2012), Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2024.
- Karadağ, Y. ve Sungur, O. (2021). *Tarım, Hayvancılık ve Kırsal Kalkınma*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Keyder, Ç. (1979). *Emperyalizm-Az gelişmişlik ve Türkiye*. İstanbul: Birikim Yayınevi.
- Kurtkan Bilgiseven, A. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*. Genişletilmiş 5. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Küçükkurt, S. (2022). "Kırsaldaki Öğrenciler", *Kocatepe Gazetesi*, 08.08.2022, (Çevrimiçi) <https://www.kocatepegazetesi.com/kirsaldaki-ogrenciler/> Erişim Tarihi: 26 Nisan 2024.
- Önür, H. (2018). "Sosyal Gelişme Açısından Sındırğı: İmkân ve Sınırlılıklar." *Sındırğı Araştırmaları Sempozyumu: Güncel Araştırmalar Işığında Sındırğı (Bildiriler Kitabı)*, Haz. Ferhat Arslan vd. 05-07 Ekim 2017, s. 167-176.

- Scott, J.C. (2022). *Devlet Gibi Görmek*. Çev. Ozan Karakaş. 2. Baskı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Afyonkarahisar Valiliği, (t.y.). Afyonkarahisar. (Çevrimci) <http://www.afyonkarahisar.gov.tr/kurumlar/afyonkarahisar.gov.tr/Dosyalar/afyonkarahisar-turkce-ingilizce-tanitim.pdf> Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2024.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga*. Çev. Selim Yeniçeri. İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Trthaber, (2013). "ÖSYM İl başarı sıralarını artık açıklamayacak." (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/egitim/osym-il-basari-siralarini-artik-aciklamayacak-91716.html> Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2024.
- Turhan, Y. (2020). "Kalkınma Kavramının Tarihsel Süreci ve Etimolojik Analizi." *Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi* (29), 149-164. 29.05.2024 tarihinde Dergipark veritabanından alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016). İllerde Yaşam Endeksi Hakkında Genel Açıklamalar, (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İllerde-Yasam-Endeksi-2015-24561> Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2024.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016). İllerde Yaşam Endeksi İl Sıralamaları ve Endeks Değerleri, 2015 (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=illerde%20ya%C5%9Fam%20endeksi> Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2024.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2023). Haber Bülteni, Kent-Kır Nüfus İstatistikleri, 2022 (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kent-Kir-Nufus-Istatistikleri-2022-49755> Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2024.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). İl ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezi, Belde/Köy Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu, 2007-2023 (Çevrimiçi)

Kır-Kent Nüfusunun Eğitim Göstergeleri Aracılığıyla İllerde Yaşam Endeksinin
Yorumlanması: Afyonkarahisar Örneği

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> Erişim Tarihi: 27 Mayıs 2024.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). Yıllara ve cinsiyete göre il/ilçe merkezleri ve belde/köyler nüfusu, 1927-2023 (Çevrimiçi)
<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1> Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2024.

Tütengil, C.O. (1980). *Az Gelişmenin Sosyolojisi*. 3. Baskı. İstanbul: Ülken Yayınları.

Tütengil, C.O. (1969). *Türkiye’de Köy Sorunu*. İstanbul: Kitap Yayınları.

Uras, G. (2012). Büyüme, kalkınma, gelişme, *Milliyet Gazetesi*, 10.09.2012.

Yenigün Gazetesi (2024). “Afyon’un kaymağını yabancılar yiyor: Topraklar birer birer satılıyor!” (Çevrimiçi)
<https://www.gazeteyenigun.com.tr/haber/20334857/afyonun-kaymagini-yabancilar-yiyor-topraklar-birer-birer-satiliyor> Erişim Tarihi: 06 Temmuz 2024.

Yıldırım, İ. (2023). “Gelişme, Kalkınma ve Azgelişmişlik Bağlamında Türkiye’de Göç Olgusu.” *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XXVII*. Ed. Abdurrahman Çalık. Konya: Eğitim Yayınevi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The modern era, in which the traditional social formation has been dissolved, has also brought with it the gradual spread of a dynamic social life all over the world. Modernity, which includes urbanisation as a basic norm, has brought up the issue of development, progress and modernisation in all geographies where it has spread.

Unlike cities, which have become the dominant space of modernity, rural spaces have become much more complex in relation to this new process. On

the one hand, developed countries, where agriculture and animal husbandry activities, which are the main occupation of the rural world, have been transformed into modern, effective and efficient methods, and on the other hand, the multidimensional vital difficulties faced by the large rural population and geography of countries that have difficulties in adapting to this new process even in the urban sense and have problematic ties with development/enhancement processes. Such that these difficulties can easily reveal scenes of misery.

Turkey has not yet reached a final solution to the issue of development or modernisation, despite the renewal efforts corresponding to the late Ottoman period and the Republic and modernisation experience of more than a century, which is extremely important. In this sense, despite its significant achievements, the rural area in Turkey still has not overcome its weaknesses in modern agriculture and animal husbandry, as well as the socioeconomic and cultural handicaps of the rural area as a general category.

The general reason for the emergence of this study is that the indexes created in Turkey and announced by provinces have been ranking provinces as successful and unsuccessful for a long time and this situation has triggered various national and local discussions at the competitive level. There is also a special justification for the study, which is that Afyonkarahisar has achieved undesirable rankings in indexes such as urbanisation and education for a long time and this situation has caused various debates in the public opinion of Afyonkarahisar. It is hoped that the study will contribute to these debates with scientific data that include social factors that have been ignored. All these reasons constitute the main motivation of the study.

In this sense, this study relates rural problems, as a reflection of the weaknesses of the social order in rural areas, to TUIK (Turkish Statistical Institute) statistics called the index of life in provinces and similar ratings, and tries to address the situation of low-scoring provinces, which are subject to negative evaluations, as a rural development problem. In this context, the negative outlook of Afyonkarahisar province in these indexes will be analysed with the rural-urban population ratio of the province, just like many other provinces with a negative outlook.

Method

This study is based on statistical analysis based on TUIK's "Address Based Population Registration System" data, "Life in Provinces Index", "Rural-Urban Population Statistics", "Life in Provinces Index Provincial Rankings and Index Values", "Provincial/District Centre, Town/Village Population and Population Density by Province and Gender" and "Population of Provincial/District Centres

and Town/Villages by Years and Gender” data and qualitative evaluations that relate the issue to the problem of rural development.

Findings

When the statistical data are analysed carefully and in detail, it will be seen that the provinces at the top of the provincial life index according to education data are Isparta, Amasya, Kırşehir and Yalova, with the exception of Tunceli, which have relatively low rural population rates. On the other hand, Hakkari, Şırnak, Ağrı, Muş and Ardahan, which are at the bottom of the index, are provinces with relatively high rural population rates. This situation shows that provinces with a higher rural population are affected by their rural character in terms of poor performance in education rankings due to the conditions related to rural areas in Turkey.

Afyonkarahisar is also a province with a high rural population and a relatively low education index ranking. The situation of the provinces with high rural populations confirms the analysis between rural areas and educational achievement, which is tried to be shown statistically in this study and which is not difficult to understand in terms of modern world conditions.

Conclusion and Discussion

Within this framework, Afyonkarahisar has a low ranking in some indexes such as education due to the fact that it is a province with a proportionally large rural population. Some of the cases discussed in this study show how effective the rural population is in lowering the score. The allegations that students studying in the rural areas of Afyonkarahisar received suggestions from educators not to take the central exams for a period in order not to lower the provincial average are in line with the statistics.

When evaluating the success rankings of provinces, the issue should not be confined to a fanatically competitive environment and successful or unsuccessful examples should not be attributed solely to the administrative and managerial performance of the provinces in question. The importance of administrative performance cannot be denied, of course, but it cannot be considered as the focal point where the whole issue begins and ends. It is impossible to put the issue on a solid ground by ignoring a basic socioeconomic and cultural variable such as the rural-urban population ratio, the importance of which is tried to be demonstrated in this study. It is imperative that a social institution such as education, which is important for social development, should be associated with the reality of rural areas, which is an important reality in Turkey, in order to achieve its goals. It should not be forgotten that social development is not independent from rural areas. In this framework, it is necessary to move towards goals by making rural areas an important component of the story, rather than by suppressing or ignoring rural areas.